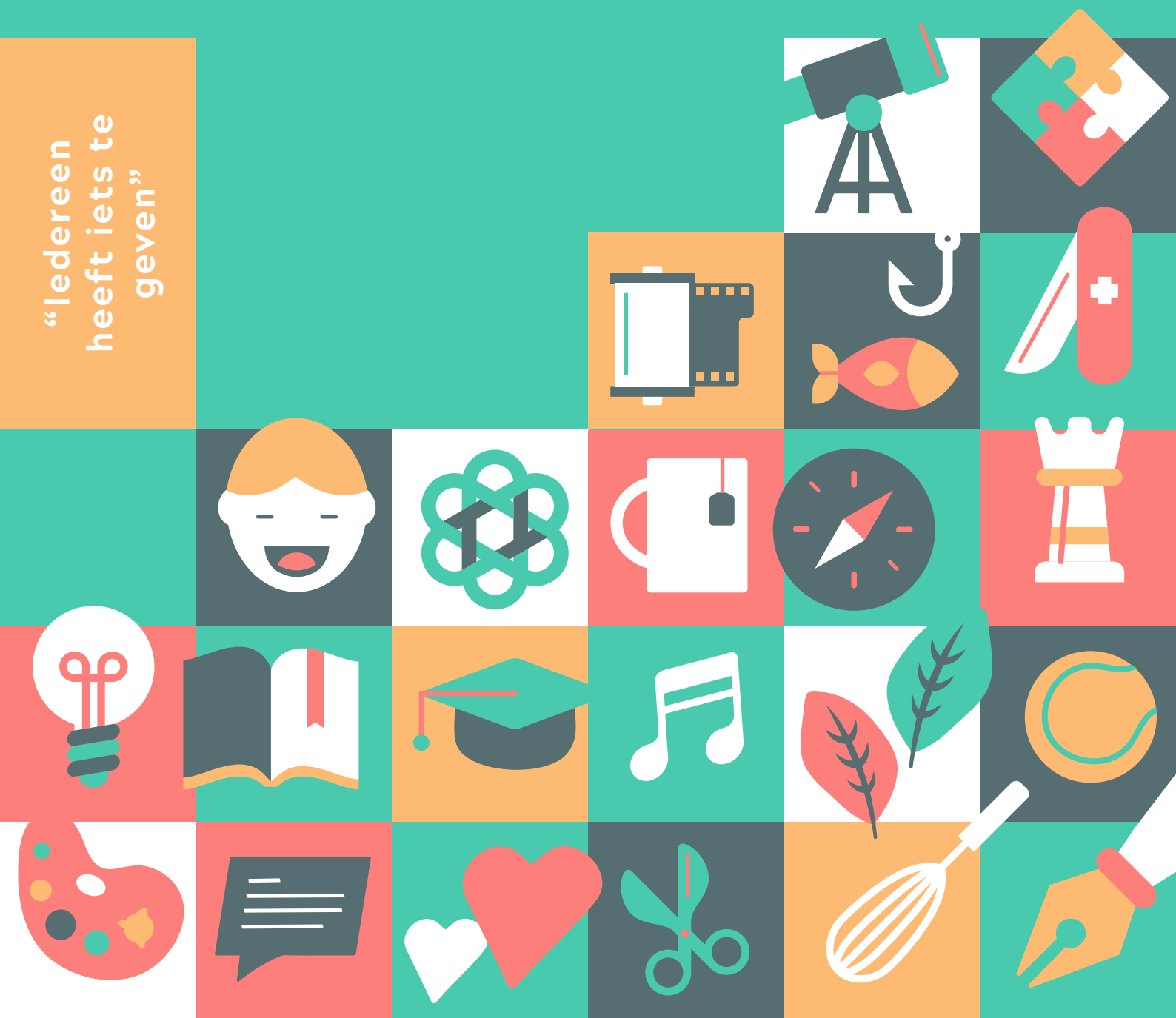

*in*visible talents!

De maatschappelijke
bijdrage van 80-
plussers stimuleren
en zichtbaar maken

“Iedereen
heeft iets te
geven”

INHOUDSOPGAVE

OVER DEZE BROCHURE

Introductie 4

ONZE MISSIE

Zichtbaarheid en sociale
participatie van mensen
op hoge leeftijd 6

ONZE AANPAK

Het *invisible talents* project 7

KLEINE ACTIVITEITEN VAN FORMAAT

Inspirerende voorbeelden uit
het *invisible talents* project 11

VERDERE INSPIRATIE

Voorbeelden van beste
praktijken uit de
partnerlanden 27

INITIATIEVEN

ten tijde van Covid-19 29

DANKBETUIGING 32

ONS PARTNERSCHAP 33

OVER DEZE BROCHURE

Introductie

Bij het openslaan van deze brochure werd u wellicht aangetrokken door de titel: **Iedereen heeft iets te geven**. Dit is de verkorte versie van een citaat afkomstig uit een van onze vorige projecten:

“Iedereen heeft iets te geven en bij te dragen aan de gemeenschap en de netwerken waarvan men deel uitmaakt – ongeacht leeftijd.”

Dit citaat werd de leidraad van ons project *invisible talents*. Deze brochure is één van de onderdelen van de output van dit project.

Onzichtbare schatten

invisible talents is gebaseerd op de observatie dat oudere en vooral zeer oude mensen in onze samenleving meer en meer onzichtbaar worden; Ze zijn niet meer aan het werk, ze zijn minder aanwezig in onze straten, ze zijn bijna verdwenen uit de media. Hoe ouder een persoon wordt, hoe kleiner de kans dat men wordt beschouwd als iemand die iets te geven heeft en op zinvolle wijze deelneemt aan de samenleving.

Wij denken echter dat **iedereen** iets te geven heeft. Oudere en zeer oude mensen beschikken over een schat aan herinneringen, ervaringen, kennis en competenties ('talenten'). Wij wilden bijdragen aan het (her-)ontdekken van deze schat, ten voordele van zowel ouderen zelf als van de gemeenschap waarin ze leven. We wilden organisaties – vooral degene die

werken met mensen op (zeer) hoge leeftijd – en gemeenschappen uitnodigen om:

- TE REFLECTEREN OVER DE STATUS QUO VAN MOGELIJKHEDEN TOT PARTICIPATIE EN ENGAGEMENT BINNEN HUN EIGEN ORGANISATIE
- CONCRETE ACTIES EN ACTIVITEITEN TE ONTWIKKELEN DIE DE BETROKKENHEID VAN MENSEN OP (ZEER) HOGE LEEFTIJD BEVORDEREN EN HUN TALENTEN ZICHTBAAR MAKEN.

Het *invisible talents* project werd ondersteund door het **ERASMUS+** programma en van oktober 2018 tot september 2020 geïmplementeerd in vijf EU-landen door vijf partners: **queraum. cultural and social research** (Oostenrijk), **ISIS Sozialforschung · Sozialplanung · Politikberatung** (Duitsland), **Lunaria** (Italië), **Vytauto Didziojo Universitetas** (Litouwen) en **Stichting Bij de Tijd** (Nederland). Het project werd ondersteund door **AGE Platform Europe**.

Samen ontwikkelden we een algemene aanpak, methodieken en specifieke tools. Op regionaal niveau werkten we samen met verschillende organisaties en kozen we voor individuele benaderingen en methoden om zelfreflectie en activiteiten te stimuleren. De ervaringen die we in dit proces hebben verzameld, zijn op Europees niveau weer bij elkaar gebracht en omgezet in concrete output zoals deze brochure.

“We kijken vaak naar tekorten en problemen. We horen te vaak dat we dit of dat niet kunnen. Het is echter erg belangrijk om je te concentreren op talenten en potentieel en dat op een speciale manier te waarderen. Dat is precies wat mensen vaak missen – in elke leeftijdsgroep.” *Samenwerkingspartner in Oostenrijk*

Laat u inspireren om in actie te komen

Met deze publicatie willen we het bewustzijn vergroten, negatieve stereotypering tegengaan en ouderen en hun bijdragen aan de gemeenschap zichtbaar maken. We willen organisaties, burgerinitiatieven en gemeentes inspireren om in actie te komen, de deelname van mensen op hoge en zeer hoge leeftijd te faciliteren en hen aan te moedigen tot engagement en gebruiken van hun talenten.

Met deze brochure willen wij inspiratie bieden aan:

- ORGANISATIES, STAKEHOLDERS, DE BURGERMAATSCHAPPIJ, BELEIDSMAKERS EN BEDRIJVEN DIE DE (VERDERE) ONTWIKKELING VAN DIENSTEN VOOR OUDEREN OP VERSCHILLENDE NIVEAUS BEÏNVLOEDEN
- INSTELLINGEN EN ORGANISATIES DIE MET EN VOOR OUDEREN WERKEN EN DIE VAN INSPIRERENDE VOORBEELDEN WILLEN LEREN HOE ZIJ DE BIJDRAGE VAN OUDEREN KUNNEN STIMULEREN
- OUDEREN DIE GEÏNTERESSEERD ZIJN IN DE MOGELIJKHEID OM BETROKKEN TE ZIJN EN BIJ TE DRAGEN AAN HUN GEMEENSCHAP

We hebben verschillende activiteiten verzameld die zijn uitgevoerd met geïnspireerde en inspirerende organisaties. Deze activiteiten laten kleine – en soms grotere – stappen zien naar meer zichtbaarheid van mensen op hoge leeftijd en tonen het creatieve potentieel in die organisaties, van hun medewerkers en de oudere deelnemers zelf (zie hoofdstuk **KLEINE ACTIVITEITEN VAN FORMAAT**).

We hebben ook een kleine selectie initiatieven verzameld buiten *invisible talents*, die we met u wilden delen (zie hoofdstuk **VERDERE INSPIRATIE**).

De foto's en citaten in deze brochure zijn ook het resultaat van ons project of zijn aangeleverd door onze samenwerkingspartners. Daarmee willen we een directe verbinding maken met mensen op hoge leeftijd, hun stemmen laten horen en de talenten laten zien die zij inbrengen in hun gemeenschap.

We hopen dat de verschillende voorbeelden in deze brochure veel meer organisaties en gemeenschappen zullen inspireren en velen in Europa ertoe zullen aanzetten om stappen te ondernemen naar de volledige deelname van mensen op (zeer) hoge leeftijd.

“Het is erg belangrijk om ‘gewone’ mensen van boven de 80 jaar en hun diverse capaciteiten publiekelijk aanwezig te hebben of dat zij aanwezig zijn in het publieke discours”. *Samenwerkingspartner in Duitsland*

ONZE MISSIE

Zichtbaarheid en sociale participatie van mensen op hoge leeftijd

Demografie

Demografie laat een duidelijk beeld zien: net als in andere ontwikkelde regio's van de wereld ondergaat het leeftijdsprofiel van de EU-bevolking een enorme verandering. Tussen begin jaren zestig en nu is de levensverwachting van zowel mannen als vrouwen in de EU met meer dan tien jaar gestegen. De beroepsbevolking zal naar verwachting elk jaar tot 2060 afnemen en het aandeel 80-plussers zal tegen 2050 meer dan verdubbelen tot 11.4 %.¹ Gezien deze cijfers is veroudering dus niet alleen een individueel avontuur, maar ook een maatschappelijke, politieke en economische uitdaging waar wij als samenleving op tijd en op veel creatieve manieren op moeten en willen worden voorbereid.

Ageism

Hoewel ouderen een belangrijk en groeiend deel van onze bevolking vormen, worden zij geconfronteerd met ‘ageism’ ofwel stereotypering, vooroordelen en discriminatie op basis van hun leeftijd. Vaak worden ze over het hoofd gezien, gemarginaliseerd en uitgesloten. Dit wordt niet noodzakelijk te kwader trouw gedaan maar vanwege

veelvoorkomende stereotypen die ouderen bestempelen als kwetsbaar, bescherming behoevend en onvoldoende presterend. Ageism is schadelijk; het belemmert de volledige deelname van ouderen en heeft zelfs negatieve gevolgen voor hun gezondheid en welzijn.²

Sociale participatie

Sociale participatie is een belangrijk begrip met betrekking tot leeftijd en/ of veroudering. Meestal wordt sociale participatie als essentieel beschouwd voor mensen van alle leeftijden, omdat dit leidt tot zelfactualisatie en het bereiken van doelen. Sociale participatie is bijvoorbeeld in verband met veroudering een zeer belangrijk onderdeel van gezondheid gebleken: onderzoek toont namelijk aan dat kwaliteit van leven, gezondheid en zelfs sterfte verband houden met de sociale participatie van ouderen. Maar wat is sociale participatie? Een recente conceptanalyse suggereert het volgende:

- 1 European Union (2019): Demographic outlook for the European Union 2019 (In-depth analysis, European Parliamentary Research Service), Brussels.
- 2 www.who.int/ageing/ageism/en/
- 3 Manijeh Dehi Aroogh, Farahnaz Mohammadi Shahboulaghi (2020): Social Participation in Older Adults: A Concept Analysis (International Journal of Community Based Nursing and Midwifery, 2020, 8(1)) pp. 55–72. www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6969951/

“[...] bepalende kenmerken van het concept ‘sociale participatie van ouderen’ zijn de nadruk op gemeenschapsgerichte activiteiten en interpersoonlijke interacties, gebaseerd op het delen van middelen, actieve participatie en individuele tevredenheid.”³

“Het project is belangrijk omdat het zich richt op de speciale competenties van zeer oude mensen en deze zichtbaar maakt.”
Samenwerkingspartner in Duitsland

Waardevolle bijdragen

Om het heel simpel te zeggen: in onze vergrijzende samenleving is het in ons aller belang om te werken aan positieve beelden van veroudering, beelden die stereotypen en leeftijdsdiscriminatie tegengaan en beelden die bijdragen aan een zinvol, gezond en waardig leven van oudere burgers. Maar het gaat niet alleen om het heden of onze eigen toekomst als ouderen, maar ook om een samenleving waarin sociale cohesie en mensenrechten verankerd zijn.

Het is belangrijk als ouderen hun ervaring, kennis en talenten, die zij in hun lange leven – met familie, vrienden, betaald en vrijwilligerswerk, studies, hobby's en passies – hebben opgedaan, (her)ontdekken. Hun bijdragen maken onze samenleving rijker, kleurrijker en veel bewuster van haar geschiedenis, het heden en de toekomst.

ONZE AANPAK Het *invisible talents* project

Het belangrijkste idee en doel van ons project was om de talenten van mensen op (zeer) hoge leeftijd – in gemeenschappen en organisaties – (meer) zichtbaar te maken en hun sociale participatie te vergroten.

Wat bedoelen we met ‘talenten’?

'Talent' is het belangrijkste begrip of concept in ons project. Wanneer we spreken over de 'talenten' van oudere en zeer oude mensen, bedoelen we niet de aangeboren, speciale en spectaculaire gaven van de natuur. Integendeel; we hebben een zeer breed en veelzijdig begrip van 'talenten' en gebruiken het als een verzamelnaam voor ervaringen, kennis, competenties en interesses van mensen op (zeer) hoge leeftijd. Naar ons idee kunnen talenten worden ontwikkeld, (her)

“Bedankt voor het vragen naar talenten. Normaal geeft niemand daar iets om. Nu ik er ook over praat, realiseer ik me hoe graag ik dit doe.”
Deelnemer in Nederland

ontdekt en gedeeld met mensen om ons heen. We geloven dat het herontdekken van talenten en deze zichtbaar maken profijt oplevert, zowel voor de getalenteerde ouderen zelf als voor hun gemeenschap, wijk of buurt en organisaties.

Het **invisible talents** project is gericht op het ondersteunen van ouderen bij het (her) ontdekken en delen van hun talenten en het inspireren van sleutelfiguren en organisaties om zich open te stellen en ruimte te maken voor deze talenten.

Voor wie was het **invisible talents** project bedoeld?

Met het **invisible talents** project richten we ons voornamelijk op medewerkers en vrijwilligers van zorgorganisaties en sociale dienstverleners in woonwijken en/ of lokale gemeenschappen, evenals burgerinitiatieven die met en voor ouderen werken, bijvoorbeeld:

- ☐ CLUBS EN VERENIGINGEN OP GEMEENSCHAPSNIVEAU
- ☐ WIJKCENTRA EN BUURTHUIZEN
- ☐ OUDERENORGANISATIES EN HUN VERTEGENWOORDIGERS
- ☐ SOCIALE DIENSTEN, WELZIJNS- EN GEMEENSCHAPSOPBOUWENDE ORGANISATIES

“Ik was erg enthousiast over de workshop en wat we hebben geleerd. Ik ben de methoden en de hele aanpak gaan gebruiken in mijn werk met oudere vrijwilligers.” *Deelnemer aan de workshop in Oostenrijk*

“Ik houd van de definitie van **invisible talents**, het zette me aan het denken.”
Samenwerkingspartner in Italië

- ☐ GEMEENTEN
- ☐ BURGERINITIATIEVEN
- ☐ AANBIEDERS VAN VOLWASSENENONDERWIJS
- ☐ UNIVERSITEITEN VAN DE DERDE LEEFTIJD

Onze teams in de vijf partnerlanden werkten samen met medewerkers, vrijwilligers en met mensen op hoge en zeer hoge leeftijd in verschillende settings. Samen ontwikkelden en testten ze veel verschillende methoden en instrumenten en voerden ze activiteiten uit om het bewustzijn over het belang van meer zichtbaarheid en sociale participatie van oudere burgers te vergroten.

Een aantal methoden en tools zijn te vinden in onze **Toolbox**. In de volgende hoofdstukken geven we inzicht in de activiteiten die we met

onze samenwerkingspartners in Oostenrijk, Duitsland, Italië, Litouwen en Nederland hebben uitgevoerd.

Hoe is het *invisible talents* project geïmplementeerd? En wat zijn de resultaten?

Het *invisible talents* project is uitgevoerd in vijf Europese landen. De algemene concepten en aanpak ontwikkelde het partnerschap op Europees niveau. Op nationaal en regionaal niveau werden de concepten en aanpak vertaald naar concrete methoden en instrumenten passend bij de situatie en behoeften van de samenwerkingspartners, dat wil zeggen die organisaties en gemeenschappen die interesse toonden voor het vergroten van de zichtbaarheid en sociale participatie van ouderen. De ervaringen en resultaten van de nationale en regionale activiteiten zijn teruggebracht naar Europees niveau en omgezet in output.

Het partnerschap ontwikkelde een aantal tools die organisaties en gemeenschappen helpen om na te denken over hun status quo wat betreft de actieve betrokkenheid van ouderen en mogelijkheden om hun potentieel en bijdragen zichtbaar te maken. De partners begeleidden en ondersteunden dit reflectieproces (bijv. met 'reflectiewerkshops' of eenmalige bijeenkomsten) en hielpen bij het ontwikkelen van concrete activiteiten. Er vond

een keur aan activiteiten plaats, afgestemd op de behoeften en vereisten binnen de context en setting in de verschillende landen. In het volgende hoofdstuk geven wij een indruk van 'beste praktijken' met een beknopte beschrijving van enkele 'kleine activiteiten van formaat'.

De volgende output van het project *invisible talents* is beschikbaar:

- Het team van *invisible talents* ontwikkelde een **online zelfreflectietool** – een snelle, gratis en anonieme online tool – waarmee organisaties in een paar minuten kunnen zien hoe zij het doen wat betreft participatie van ouderen en waar zij kunnen reflecteren over mogelijke manieren om de participatie te verbeteren. Probeer de online tool op onze website: www.invisible-talents.eu/online-test/
- Onze **Factsheet** geeft informatie over het *invisible talents* project, maakt mensen bewust van het onderwerp en inspireert met een kleine selectie interessante voorbeelden.
- In de **Toolbox** vindt u informatie over de methoden die organisaties en ouderen gebruiken bij zelfreflectieprocessen, bijvoorbeeld in workshops. Deze tools helpen bijvoorbeeld bij het bestrijden van ageïsme, het (her)ontdekken van wensen en interesses en het zetten van een stap naar het vergroten van de zichtbaarheid van mensen op (zeer) hoge leeftijd.
- Onze **e-presentatie** biedt achtergrondinformatie, inspirerende voorbeelden en praktische hulpmiddelen om de zichtbaarheid van de talenten van ouderen in hun gemeenschap en in organisaties te vergroten.

Alle output is beschikbaar in vijf talen (Engels, Duits, Italiaans, Litouws, Nederlands) en is te vinden op de *invisible talents* website: www.invisible-talents.eu/outcomes/

"Ik merkte dat ik meer begon te glimlachen bij het bezoeken van mijn klant."
Deelnemer aan de workshop in Litouwen

KLEINE
ACTIVITEITEN VAN
FORMAAT
Inspirerende
voorbeelden uit
het **invisible talents**
project

In dit hoofdstuk geven we inzicht in het praktische werk dat binnen ons *invisible talents* project is verricht. Onze teams in de vijf partnerlanden werkten nauw samen met organisaties in buurten en wijken waar 'kleine activiteiten' werden georganiseerd die de zichtbaarheid en waardering van oudere en zeer oude mensen vergroten. We werkten samen met zeer verschillende organisaties en boden individuele ondersteuning aan, afgestemd op de behoeften van de mensen en binnen de respectievelijke (institutionele) context. Maar voordat we naar de voorbeelden uit de partnerlanden kijken, moeten we één kwestie verduidelijken:

Wat bedoelen we met 'kleine activiteiten'?

Toen we met organisaties werkten, was het voor ons en voor hen erg belangrijk om te benadrukken dat het zichtbaar maken van talenten geen enorme hoeveelheden geld en andere middelen of grote organisatorische transformaties vereist. Geen enkele organisatie of gemeenschap zou 'bang' moeten zijn om het vraagstuk van (on) zichtbaarheid aan te pakken. Soms kan een verandering van perspectief of een verschuiving in dagelijkse routines een verschil maken en een cultuur van waardering bevorderen. Samengevat:

'kleine activiteiten'

- LEIDEN NIET TOT EXTRA HOGE KOSTEN,
- KUNNEN IN DAGELIJKSE ROUTINES WORDEN INGEPAST,

- ZIJN GEBASEERD OP MIDDELEN DIE AL BESCHIKBAAR ZIJN IN EEN ORGANISATIE (BIJV. EVENEMENTEN, MEDIA, TRAININGSPROGRAMMA'S, ACTIVITEITEN).

Hieronder presenteren we voorbeelden uit de vijf deelnemende landen, die heel verschillend zijn en 'op maat gemaakt'. Sommigen van hen zijn enkelvoudige interventies, anderen een langere diepgaande samenwerking met ouderen en/ of professionals.

Het is belangrijk om te benadrukken dat in onze workshops en ontmoetingen met de samenwerkingspartners ideeën zijn ontwikkeld voor veel meer 'kleine activiteiten' dan de hier gepresenteerde. Zo zijn er ideeën om contact op te nemen met de gemeente en voor te stellen lege ruimtes in het centrum van de stad te gebruiken om de talenten van ouderen te tonen (tentoonstellingen, lezingen etc.) of voor interne inspiratie, bijv. een bericht 'Talent van de maand' op het prikbord of in de interne krant van een verpleeghuis.

Als u vragen heeft over de activiteiten en de concepten erachter, neem dan contact op met de respectievelijke nationale partner voor meer informatie. De lijst met partners en hun contactgegevens vindt u in het voorste gedeelte van deze publicatie.

Op de volgende pagina: groepsfoto *Droomfabriek*-deelnemers, gemaakt door Herman Brand, vrijwilliger en huisfotograaf van *Modestraat*

Pilot ‘De Droomfabriek’ – Modestraat, Amsterdam (Nederland)

“Het nieuwe project *De Droomfabriek* spoort ons aan om te blijven nadenken en praten over wat we nog stiekem leuk zouden vinden. Omdat je fantasie de vrije loop laten, betekent dat je leeft. En sommige dromen kunnen nog steeds worden gerealiseerd.”

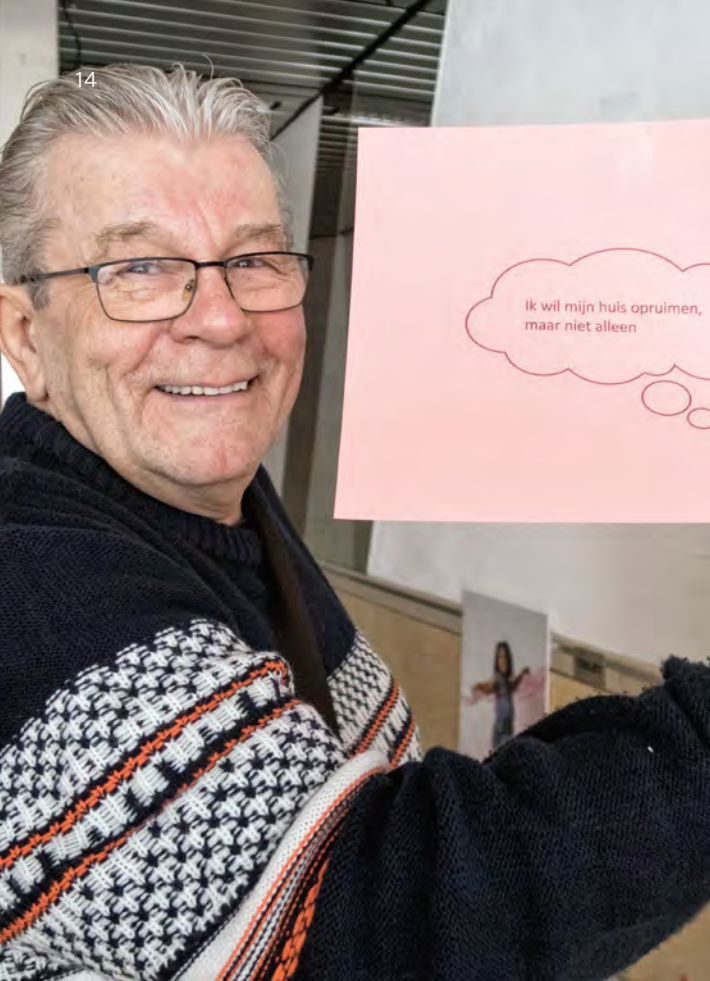
Deelnemer De Droomfabriek (Nederland)

- **DOEL:** Iedereen doet ertoe en iedereen heeft iets te geven, ongeacht de leeftijd. In de *Droomfabriek* willen we de ‘geefkracht’ van oudere en zeer oude mensen aanblazen en zichtbaar maken. Met als inzet het ontdekken en delen van wensen en dromen. Hoe zou het zijn, vroegen we ons af, als ouderen elkaar helpen om hun wensen, dromen en idealen te delen, te onderzoeken en waar te maken?

- **OUDEREN, MEDEWERKERS EN STUDENTEN:** 42 personen (leeftijdsgroep 23-91)

De Droomfabriek is ontwikkeld in samenwerking met *Modestraat*, een culturele broedplaats en buurthuis in Amsterdam Noord. Gebaseerd op de aanbevelingen in drie voorgaande try-out- en evaluatiewerkshops met deelnemers van de Sweet 70-club, studenten (Toegepaste Sociale Gerontologie, Verpleegkunde) en een welzijnsorganisatie, besloot het Nederlandse **invisible talents** team ruimte te bieden aan een 'nomadisch leerproces'. Dat betekent dat er geen gedetailleerd scenario is en dat vertrouwd wordt op meer improviserend werken, op basis van de perspectieven, kansen en mogelijkheden die zich onderweg voordoen. Het programma startte in november 2019 en omvatte tien *Droomfabriek*-bijeenkomsten met een groep van acht ouderen in de leeftijd van 68-91. Voorafgaand werd met elke

“Wat een geluk dat ik in de Modestraat terecht ben gekomen. Ik ga naar de fotoclub en de Droomfabriek. Als vrijwilliger bij het Lunch Restaurant krijg ik veel waardering en erkenning en dat is zo fijn.”

Herman B. (71), is altijd onderweg. Hij is vrijwilliger bij het Lunch Restaurant, heeft lessen gevolgd bij de fotoclub van Sweet 70 en is sinds kort de huisfotograaf van gemeenschapscentrum Modestraat (Amsterdam Noord). Hij helpt ook ‘Sweeties’ (leden Sweet 70) die vragen hebben over hun telefoon, iPad en computer. Herman vindt het belangrijk om contact te houden met mensen vooral als er niemand is om mee te praten, om door te gaan en nooit op te geven.

kandidaat-deelnemer een gesprek gehouden om de verwachtingen van beide partijen te verduidelijken. De bijeenkomsten werden begeleid door twee ervaren krachten in een ontspannen en veilige sfeer. Elke bijeenkomst begon met een gedicht dat door een deelnemer werd meegebracht en voorgelezen. Alle deelnemers ontvingen een logboek, waarin zij persoonlijke aantekeningen konden noteren.

De begeleiders gebruikten verschillende werkmethoden (bijv. *Kwaliteitenestafette*, *De Fruitmand*, *Huis van de Identiteit*) om de deelnemers te ondersteunen bij het (her) ontdekken van hun wensen en dromen en te inspireren tot wederzijdse steun en empowerment. De activiteiten van *De Droomfabriek* bleken voor de deelnemers een geheel nieuwe ervaring; de meesten hadden zoiets nog nooit

meegemaakt en konden zich nauwelijks voorstellen hoe het zou zijn. Het was opvallend dat sommigen aangaven dat ze op zoek waren naar een groep vrienden. Ze hoopten die in *De Droomfabriek* te vinden.

Er werden zeven bijeenkomsten gehouden, maar vanwege Covid-19 werd het gemeenschapscentrum begin maart 2020 gesloten.

“Ik mis het eten in de Modestraat en bij het Leger des Heils. Maar wat ik het meest mis is de gezelligheid en de fijne gesprekken bij De Droomfabriek. Het is een kleine groep met meer diepgang. Bij de Droomfabriek kan ik mijn ziel blootleggen en die blijft daar.” *Deelnemer Droomfabriek in interview, mei 2020*

Bron: Veel van de tools die werden gebruikt bij de *Droomfabriek*-bijeenkomsten zijn opgenomen in onze Toolbox, die kan worden gedownload via onze projectwebsite.

Droomfabriekbijeenkomst – I have a Dream! (Nederland)

- **DOEL:** Dromen, wensen formuleren, delen en visualiseren, waar iedereen in een groep aan wil werken; Maak dromen en wensen op een creatieve manier zichtbaar, bijvoorbeeld door collages die aan de groep worden gepresenteerd.
- **BETROKKEN MEDEWERKERS EN OUDEREN:** 10 personen (leeftijdsgroep 55-91)

Aan de wand hangen droomwolken met daarin korte teksten, soms een enkel woord. De teksten zijn geschreven door de begeleiders. Ze vormen een weergave van de dromen die de deelnemers de vorige keer zelf mondeling hebben geopperd.

De wand met dromen is aangevuld met dromen die tijdens het vooronderzoek op tafel kwamen. Op tafel liggen ook enkele lege wolkjes voor degenen die alsnog een andere droom willen noteren. Deelnemers halen om beurten de droom van de wand die het meest past bij hun eigen situatie. Ze schrijven er nog wat woorden bij, veelal ter toelichting, soms met een vraagteken.

Met knippen en plakken uit oude tijdschriften maakt iedere deelnemer vervolgens een collage die de eigen droom zo goed mogelijk visualiseert. Alle collages worden aan de wand gehangen. We nemen de tijd om ze rustig te bekijken, te reflecteren, elkaar vragen te stellen naar aanleiding van de beelden en woorden op de collage. We complimenteren elkaar. Ook nodigen we de deelnemers uit om al vast na te denken over de dromen van anderen. Zijn er gemeenschappelijke dromen, waarmee je samen op kunt trekken? Zijn er dromen waarbij je een handje zou kunnen helpen om de dromer dichterbij zijn doel te brengen?

Een droomfabriekdeelnemer
presenteert haar *droomcollage*

Deelnemers Droomfabriek delen tips en trucs om door te gaan in Corona- tijden (Nederland)

- **DOEL:** Zichtbaar maken hoe oudere en (zeer) oude thuiswonende mensen elkaar steunen en volhouden in een tijd van toegenomen 'onzichtbaarheid en sociale afstand' als gevolg van de Coronavirus lockdown en zo het imago van ouderen als 'kwetsbare' risicogroep weerleggen.
- **BETROKKEN MEDEWERKERS EN OUDEREN:** 9 personen (leeftijdsgroep 55-91)

De *Droomfabriek*-deelnemers maken ook deel uit van *Sweet 70*, een groep ouderen die hun thuisbasis hebben in gemeenschapscentrum *Modestraat*.

Om de *Sweet 70*-leden op te vrolijken werd bij iedereen een bosje tulpen thuisbezorgd. De *Sweet 70*-leden worden regelmatig op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen. Er is een groepsapp gemaakt. En er wordt veel onderling gebeld. Vrijwilliger Marja kookt nu twee keer per week voor 'Sweeties'. Omdat we nieuwsgierig waren naar hoe het met ze ging, werden alle (8) *Droomfabriek*-deelnemers geïnterviewd – met behoud van sociale afstand – over hoe zij doorgaan in tijden van Covid-19.

Tips van deze groep (68-91 jaar):

“elkaar bellen, niet wachten, digitaal contact zoeken, sociale afstand houden, TV kijken, samen wandelen, maar niet allemaal tegelijk en beweeg! Ga lekker in de zon zitten. Hou vol.”

Bent u benieuwd naar de ervaringen van ouderen over hoe zij - ondanks afstand houden van elkaar - doorgingen in Coronatijden? Neem dan een kijkje op de website van *invisible talents*. Daar vindt u de interviews en foto's. www.invisible-talents.eu/links/

Thuisblijven voor ouderen (Oostenrijk)

- **DOEL:** interesses, ideeën en talenten zichtbaar maken in een tijd van toegenomen 'onzichtbaarheid' vanwege de coronavirus lockdown en zo het imago van ouderen als 'kwetsbare' risicogroep weerleggen.
- **BETROKKEN STAF EN OUDEREN:** tot nu toe hebben 11 mensen vanuit verschillende organisaties en gemeenschapsvoorzieningen video's bijgedragen.

queraum werkte samen met verschillende organisaties om ouderen te informeren over deze campagne. De serie is gepubliceerd op YouTube en gepromoot via verschillende kanalen (bijv. Facebook, nieuwsbrieven, websites).

Link: *Aktivbleiben für Fortgeschrittene* op YouTube: www.youtube.com/channel/UCkeL8TO3faiyhP0yJE5YTHQ?view_as=subscriber

Toen de coronavirus lockdown elke vorm van openbaar leven en gezamenlijke activiteiten in Oostenrijk en daarbuiten vertraagde of zelfs stopte, werd de zichtbaarheid van ouderen beperkt tot het beeld van een 'kwetsbare' risicogroep die bescherming verdient tegen de rest van de bevolking. Om dit beeld en andere ageïstische stereotypen tegen te gaan, startte de Oostenrijkse partner *queraum* de videoserie *Thuisblijven voor Gevorderden* (*Daheimbleiben für Fortgeschrittene*, alleen in het Duits). Ondertussen werd de videoserie hernoemd tot *Actief Blijven voor Gevorderden* (*Aktivbleiben für Fortgeschrittene*). In de video's tonen mensen op leeftijd hun liefde voor het leven en een groot gevoel voor humor, evenals vele creatieve en afleiding biedende manieren om een goede tijd (thuis) te beleven.

Nijolė V. (72) is rector van de *Kaunas Universiteit van de Derde Leeftijd* en sinds vele jaren professor aan de VMU, afdeling *Sociale Wetenschappen*. Ze is onderwijzer, redacteur en auteur van verschillende boeken, zoals *Sociale Gerontologie: oorsprong en perspectieven* en daarnaast uitvoerder van vele sociale projecten. Haar positieve wereldbeeld maakt het onmogelijke mogelijk.

Video Kaunas – Universiteit voor de Derde Leeftijd: Zelfrealisatie, creativiteit en wijsheid (Litouwen)

- **DOEL:** De activiteiten van de Kaunas – *Universiteit van de Derde Leeftijd (U3A)* zichtbaarder maken
- **BETROKKEN MEDEWERKERS EN OUDEREN:** 10 personen (leeftijdsgroep 50-85)

Docenten en studenten van *Kaunas U3A* waren uitgenodigd om deel te nemen aan een opnamesessie. Voorafgaand aan de sessie maakten de deelnemers afspraken over de tijd en raakten vertrouwd met de interviewrichtlijnen, de andere deelnemers en de locatie. Ook werd de titel van de video besproken met de deelnemers. Vier van hen zijn geïnterviewd. Er werd hen gevraagd naar *Kaunas U3A* en wat deze voor hen persoonlijk betekent. Na de interviews

zijn enkele beelden gemaakt bij andere gebouwen van de universiteit.

Het was een mooie ervaring om de deelnemers bij elkaar te brengen en van hen te leren - in hun eigen woorden - wat deze instelling en het gezamenlijke werk en onderzoek daar voor hen betekent. De video maakt mensen bewust van het belang van volwasseneneducatie op oudere leeftijd en nodigt anderen uit om lid te worden van *U3A*.

Link: De video is hier te vinden: www.invisible-talents.eu/wp-content/uploads/2020/04/The%20University%20of%20the%20Third%20Age.mp4

Intergenerationeel e-book De epidemie stopt de wereld (Italië)

- **DOEL:** Een waardevolle bijdrage leveren aan een samenleving in crisis en jongeren en ouderen (op afstand) samenbrengen voor een gezamenlijk project.
- **AANTAL DEELNEMERS:** 39

Het Italiaanse team van *Lunaria* wilde jonge en oude mensen samenbrengen om waardevol commentaar en een bijdrage te leveren aan de Covid-19-crisis en hun kennis, talenten en ideeën te delen en te verspreiden. Samen met 39 jonge, oude en zeer oude onderzoekers, journalisten en activisten van de burgermaatschappij produceerden

ze het e-boek *L'epidemia che ferma il mondo – Economia e società al tempo del coronavirus* over de gevolgen van de pandemie voor verschillende vakgebieden (bijvoorbeeld gezondheid, arbeid, economie). Met dit boek wilden ze de crisis omzetten in kansen en de collectieve wijsheid van de bijdragers van alle leeftijden laten zien en delen.

Link: U kunt de publicatie vinden op de website van *Lunaria*: www.lunaria.org/lepidemia-che-ferma-il-mondo-lebook-di-sbilanciamoci/

Workshop 'behoeften en genoegens' (Duitsland)

- **DOEL:** De organisatie – een ontmoetingsplaats voor senioren – wilde meer te weten komen over de capaciteiten, talenten en interesses van hun bezoekers om hen te ondersteunen bij het (opnieuw) in de praktijk brengen van deze sterke punten. Op deze manier wilde de organisatie vanuit deze interesses en talenten nieuwe activiteiten en aanbiedingen ontwikkelen.

- **BETROKKEN MEDEWERKERS EN OUDEREN:** ongeveer 25 personen (leeftijdsgroep 55-91)

De workshop vond plaats tijdens het *Vrouwenontbijt*, een activiteit in een ontmoetingsplaats voor senioren in de stad Neu-Isenburg. De deelnemers werden in groepen verdeeld, waar ze spraken over hun talenten, interesses en capaciteiten. Om de discussies te stimuleren, vroeg het *ISIS*-team (*invisible*

talents partner) de deelnemers naar hun verleden, hun heden en wat ze in de toekomst zouden willen doen. Ze noteerden de activiteiten op kaarten met verschillende kleuren (verleden, heden, toekomst). De gespreksleider prikte de kaarten op het bord en richtte zich rechtstreeks tot de deelnemers met de vraag of ze bijvoorbeeld geïnteresseerd waren in een van de activiteiten op de kaarten. Op deze wijze probeerde de gespreksleider teambuildingprocessen te stimuleren om de ideeën van de deelnemers te versterken en te concretiseren.

Deze methode bevordert enerzijds zelfreflectie en anderzijds uitwisselingen tussen deelnemers. Herinneringen worden opgeroepen, ideeën worden uitgewisseld, er wordt een gemeenschappelijke basis gevonden, nieuwe dingen worden ontdekt en gezamenlijke activiteiten gepland.

“Ik kan heel goed verkopen. Ik kreeg te horen dat ik zelfs in Groenland koelkasten kan verkopen”.

Hannelore H. (83) is een betrokken medeoprichter van de Wereldwinkel in Neu-Isenburg, Duitsland. Daar verkoopt ze als vrijwilliger al meer dan tien jaar fairtradeproducten. Sommige van hen ondersteunen sociale projecten met hun verkopen, zoals de *Fundación Delfino del Angel Melo A.C.* in Mexico. Daar worden de T-shirts van 100% katoen met de hand geborduurd door inheemse vrouwen. Hannelore H. wisselt graag ideeën uit met mensen, is zeer actief en neemt deel aan evenementen van verschillende initiatieven in haar woonomgeving. Haar verlangen om 20 jaar jonger te zijn, drukt de voldoening uit die ze voelt en uitstraalt in haar leven.

Invisible talents thematische hoek (Oostenrijk)

- **DOEL:** bewustmaking van belanghebbenden en burgers
- **BETROKKEN MEDEWERKERS EN OUDEREN:** mensen van alle leeftijden namen deel aan een gezondheidspromotiedag in een gemeente en bezochten de thematische hoek.

in te brengen. Deze methode helpt om de mogelijkheden binnen een gemeenschap opnieuw te ontdekken en om uitwisseling en netwerken te stimuleren.

Bron: *invisible talents* Toolbox op www.invisible-talents.eu/outcomes/

Het bureau gezondheidspromotie Karinthe nam de kwestie van **invisible talents** op in hun **evenementenformat** voor gemeenten. In een **mobiele thematische hoek** worden vertegenwoordigers van de gemeente en burgers uitgenodigd om meer te leren over de aanpak van **invisible talents**, na te denken over de situatie van mensen op (zeer) hoge leeftijd in hun gemeenschap en om geïnspireerd te worden door voorbeelden van beste praktijken. Het *queraum*-team (**invisible talents** partner) ondersteunde het bureau voor gezondheidspromotie Karinthe bij het ontwikkelen van een format dat gemakkelijk kan worden aangepast aan verschillende evenementen en omgevingen.

Interactieve methoden ondersteunen actieve deelname: mensen worden bijvoorbeeld uitgenodigd om aan de *talentenkaart* favoriete locaties, organisaties en activiteiten aanbod in hun gemeenschap toe te voegen, die hen inspireren en uitnodigen om hun talenten

Met 80-plussers praten over talenten (Nederland)

“Ik maak veel dingen voor anderen. In verschillende kleuren en materialen. Ik maak bijvoorbeeld allerlei gekleurde lakens voor mijn gezin. Het maakt ze blij.” Deelnemer in Nederland

- **DOEL:** Vragen beantwoorden, zoals:
Welke talenten hebben ouderen (80+)? Wat is de waarde van praten over talenten voor mensen van 80+? Wat hebben professionals nodig om zich bewust te worden van de waarde van een gesprek over talenten met 80-plussers en om dit vaker te doen?
- **BETROKKEN MEDEWERKERS EN OUDEREN:** 11 personen (leeftijdsgroep 25-80+)

Deze activiteit – studentenonderzoek – vond plaats in de gemeente Dalfsen. De deelnemers waren medewerkers van een welzijnsorganisatie (*Saam Welzijn Dalfsen*) en ouderen. De semi-gestructureerde interviews (twee per persoon) zijn uitgevoerd met zeven deelnemers van 80+. Het eerste interview ging over talenten. Tijdens het tweede interview werd de deelnemers gevraagd te reflecteren over de waarde van praten over hun talenten. De deelnemers werden thuis geïnterviewd. Daarnaast zijn vier professionals geïnterviewd over hoe ze omgaan met mensen van 80+ en hoe hun talenten zichtbaar worden. In een tweede

interview werd de professionals gevraagd te reflecteren over wat ze nodig hebben om vaker een gesprek over talenten aan te gaan. We hebben gemerkt dat interviews niet alleen bijdragen aan bewustwording en zelfinzicht, maar dat de activiteit zelf een goed gevoel meebrengt en ook een drang om actie te ondernemen creëert. Van de professionals hebben we geleerd dat ze weinig tijd hebben en graag een aantal inspirerende vragen willen die passen in hun dagelijkse routine.

Bron: Sybrit van den Berg, Toegepaste Sociale Gerontologie (BA-scriptie) Hogeschool Windesheim, deelnemers *invisible talents* studentenonderzoeksproject ‘Praten over talenten met mensen van 80+’.

“Ouderen zouden meer zichtbaar moeten zijn omdat we met meer zullen zijn en vanwege de kwaliteit van de resultaten die we in ons leven hebben behaald.”

Giovanni Battista Z. voorzitter van de FREE (duurzame energiebronnen en efficiënte energie). Als voormalig professor aan Politecnico die Milano geeft hij momenteel les aan de La Sapienza Universiteit in Rome en aan de Master RIDEF van de Technische Universiteit van Milaan. Hij is lid van de Italian Energy Economists Association en van de Italian Green Economy Council.

Hij is auteur van talloze essays en boeken op het gebied van energie en milieu en lid van de wetenschappelijke commissie Economie, Energie en Milieubeleid.

Na de introductie van het concept van een duurzame levensstijl en een algemene discussie over een gezonde leefomgeving vulden de deelnemers de online vragenlijst in om hun ecologische voetafdruk te berekenen. Na elke vraag was er een korte discussie over het specifieke onderwerp. In de plenaire discussie deelden de deelnemers hun ideeën over hoe ze de ecologische voetafdruk konden verkleinen en hoe ze hun families en anderen konden aanmoedigen om hun voorbeeld te volgen, bijvoorbeeld: verminder voedselverspilling (door nieuwe recepten uit te proberen), koop alleen seizoensgroenten - en fruit (en gebruik/bereid ze op traditionele manieren) of breng meer tijd door met anderen (en minder met elektronische media).

We zagen dat zelfs een discussie over een onderwerp dat ver verwijderd lijkt van de primaire kwesties in ons project, de productie van ideeën en talenten kan stimuleren.

Workshop 'Mijn ecologische voetafdruk' (Italië)

“Ik zal mijn kleinkinderen laten zien hoe ze de ecologische voetafdruk-vragenlijst moeten invullen, het zal hen helpen zich bewust te worden van hun onzichtbare talenten!” Deelnemer in Italië

- **DOEL:** Leren over de ecologische voetafdruk en het identificeren van de talenten en kennis die ouderen zouden kunnen bijdragen aan hun families om hen op een meer milieuvriendelijke manier te laten leven.
- **BETROKKEN MEDEWERKERS EN OUDEREN:** 12 personen (leeftijdscategorie 55-85)

Workshop 'Strategisch denken promoten' (Litouwen)

- **DOEL:** We wilden medewerkers die met de doelgroep werken, motiveren en aanmoedigen om activiteiten te plannen die een grotere zichtbaarheid van ouderen teweegbrengen.
- **BETROKKEN MEDEWERKERS:** 42 personen

Medewerkers van *Kaunas House of Generations* en de staf van de openbare voorziening *Kaunas Panemune Social Care House* en *Kaunas Centrum voor Sociale Dienstverlening* werden uitgenodigd voor deze workshops. Het belangrijkste doel van deze reflectiewerkshops was om medewerkers te helpen hun verbeeldingskracht de vrije loop te laten en creativiteit

en activiteiten te ontwikkelen die de zichtbaarheid van de talenten en competenties van de cliënten van *Kaunas House of Generations* bevorderen. Het Litouwse team gebruikte een *Moodboard*, een tool die out-of-the-box denken stimuleert. Om de discussie te openen, werd de **invisible talents zelfreflectietool** gebruikt. De medewerkers waren enthousiast over deze uitdaging en reflecteerden op de status quo, mogelijke veranderingen en concrete stappen die ze zouden moeten nemen om de organisatie bewuster te maken van de talenten van haar oudere cliënten.

Bron en link: impressies van de workshops zijn te vinden op Facebook. De *Moodboard* tool wordt beschreven in de **invisible talents Toolbox**. De Toolbox en de **invisible talents online zelfreflectietool** zijn te vinden op www.invisible-talents.eu

“Als ‘mooi molenaarsmeisje’ heb ik geleerd dat we ook op oudere leeftijd mooi zijn.”

Ida R. over haar rol in het toneelstuk *Repelsteeltje*. Ze is een actief lid van de theatergroep georganiseerd door de Midden in 't Leven Groep (Katholieke Onderwijsdienst Karinthe, Oostenrijk).

De dames voeren het sprookje *Repelsteeltje* van de gebroeders Grimm op en betoveren jong en ouder publiek met hun mooie toneeldecor en hun plezier in acteren.

Vragenlijst over ‘behoeften en wensen’ (Duitsland)

- **DOEL:** Het doel van deze activiteit is om erachter te komen wat bezoekers of toekomstige bezoekers van een ontmoetingscentrum voor ouderen nodig hebben om te profiteren van het aanbod. Daarnaast kunnen wensen voor nieuw aanbod worden geïdentificeerd.

Om meer te weten te komen over de interesses en wensen van bezoekers

en toekomstige bezoekers van een ontmoetingscentrum voor ouderen, was het de bedoeling een enquête uit te voeren die de doelgroep van het ontmoetingscentrum zowel online als in een regionaal (gratis) tijdschrift *Zeitlos* zou beantwoorden. Helaas kon het project niet worden uitgevoerd vanwege de coronapandemie. Tijdschrift *Zeitlos*, dat drie keer per jaar verschijnt, spreekt ouderen uit de regio aan door de diverse artikelen en eventtips. Het is verkrijgbaar in apotheken, gemeentehuizen, het seniorenontmoetingscentrum en het centrum voor ouderenzorg.

Talenten in de Midden in ‘t Leven Groepen (Oostenrijk)

- **DOEL:** Talenten van ouderen zichtbaar maken
- **Betrokken medewerkers en ouderen:** Ongeveer 80 personen (leeftijdscategorie 40-93)

De *Midden in 't Leven Groepen*, georganiseerd door de *Katholieke Onderwijsdienst Karinthië*, richten zich op gezondheidspreventie op basis van een combinatie van geheugen en fysieke oefeningen. De groepsmanagers bevorderen echter ook sociale contacten en de talenten, competenties en belangen van de deelnemers. In Karinthië bestaan er 64 van deze groepen, gefaciliteerd door 34 groepsmanagers. Deelnemers zijn tussen de 40 en 96 jaar oud.

Conform de aanpak binnen het project **invisible talents** zijn enkele concrete activiteiten gerealiseerd om de talenten van oudere en zeer oude deelnemers (meer) zichtbaar te maken:

- De *Katholieke Onderwijsdienst* besloot gebruik te maken van **interne mediakanalen** en publiceerde een artikel en professionele foto's over hun *Midden in 't Leven* theatergroep (vrouwen van 80+ die het sprookje ‘Repelsteeltje’ van de gebroeders Grimm opvoeren).
- Daarnaast werd het thema van **invisible talents** opgepikt tijdens het **interne evenement** onder het motto “Laten we eens kijken wat de anderen doen”. Groepsmanagers en

deelnemers hoorden van activiteiten die werden gerealiseerd in de *Midden in 't Leven* groepen en in andere organisaties om de belangen en talenten van deelnemers te bevorderen en zichtbaar te maken.

“De EU en onzichtbare talenten” Plenaire sessies en bal (Italië)

- **DOEL:** Informeren over het EU-project *invisible talents* en ouderen uitnodigen om hun talenten in te brengen om een geweldig evenement te organiseren.
- **Betrokken medewerkers en ouderen:** Ongeveer 68 personen (leeftijdscategorie 62-85)

De voorzitter van het *Via Iberia 7* Elderly Social Center in Rome wilde de EU-programma's in het algemeen en

specifiek het *invisible talents* project introduceren bij de leden van het centrum, omdat er veel vragen waren over de EU en de relevantie ervan voor oudere burgers. De Italiaanse partner *Lunaria* organiseerde twee plenaire bijeenkomsten over EU-programma's en de *invisible talents* projectactiviteiten. Ze stimuleerden een collectieve uitwisseling van ideeën en discussies over de talenten van de leden van het Centrum.

Als resultaat van deze activiteiten organiseerde het centrum een *Bal voor Europa*. Dit evenement vond plaats ter gelegenheid van de *invisible talents* partnerbijeenkomst in Rome in september 2019. Bij dit event had iedereen de gelegenheid om zijn talenten in te brengen, bijvoorbeeld bij het inrichten van de balzaal, bij het bereiden van het buffet of als danser. Er was een interessante uitwisseling tussen de leden van het Centrum en de projectpartners.

VERDERE INSPIRATIE

Voorbeelden van beste praktijken uit de partnerlanden

In de loop van ons project kwamen we veel interessante en inspirerende mensen en initiatieven tegen die het potentieel van ouderen laten zien:

Altmodisch – een portretproject

Onder het motto “Iedere rimpel een verhaal - iedere foto een heel boek” maakt de Oostenrijkse fotografe Catherine Ebser foto's van oudere vrouwen en mannen. Niet onder de indruk van modetrends maar met een grote liefde voor geësceneerde foto's, maakt de fotograaf de diverse persoonlijkheden en levensverhalen van haar modellen zichtbaar. Bekijk de zeer inspirerende foto's op de website van Catherine: www.altmodisch.at

Rolmodellen inzetten

In het seniorenontmoetingscentrum *Haltestelle* (Duitsland) wordt een fototentoonstelling gehouden met foto's van zeer oude vrijwilligers. De foto's laat ze in actie zien. Een vrouw wordt bijvoorbeeld gefotografeerd terwijl ze een cake bakt, omdat dit het talent is dat zij inzet in het ontmoetingscentrum. Hierdoor voelen sommige bezoekers van het ontmoetingscentrum zich aangemoedigd om zelf vrijwilliger te worden en hun vaardigheden en talenten in te zetten.

FitArt mannenproject – KEARLSScherm

Een video over een bijzonder project van een mannengroep, allen langdurige inwoners van het *St. Willibrord* woonzorgcentrum (Boskamp, Nederland). De mannen besluiten iets nuttigs te maken voor hun burens in het centrum en gaan aan de slag. Bijgestaan door een beeldend kunstenaar en medewerkers ontwerpen en bouwen ze een ongewoon scherm dat hun burens wat rust en privacy geeft. De video wordt begeleid door muziek en de beelden vertellen het verhaal. <https://youtu.be/1vKPtH4MdI4>, www.fitart.nl/projecten/kearlsscherm.html

Ouderen in Rome: Fridays-for-Future

In Rome ondersteunen groepen ouderen zeer actief schoolkinderen bij de *Fridays-for-Future* klimaatacties. Kijk voor meer informatie (in het Italiaans en het Engels) over de Romeinse *Fridays-for-Future* organisatoren op Facebook: www.facebook.com/FFFfroma/

Seniorencomputergame maakt gepensioneerden tot een grote internethit.

De senioren van het YouTube-kanaal hebben de YouTube *GOLDEN CAMERA Digital Award* gewonnen in de categorie 'Let's Play & Gaming' 2018. www.youtube.com/channel/UCLwZDUuQ7HpVA-QBE9fFdhQ (alleen in het Duits)

Gouden eeuw

Gouden eeuw is een fotokalenderproject van de *Senioren Clubs Wenen*, Oostenrijk. Het jongste model is midden 60, de oudste 80 jaar oud. De modellen zijn gestyled door een visagist en bodypainter die voor elke maand een passend motief creëerde. www.kwp.at/content/golden-age-der-wiener-seniorinnen-kalender (Duits)

70-Plussers maken theaterdebuut: een kinderwens komt uit

Een aantal bewoners van woonzorgcentrum *De Vijverhof* maakten hun theaterdebuut met de voorstelling 'Lang en Gelukkig' in theater Isala (Capelle a/d IJssel, januari 2020). Een van de personages is de 77-jarige Yvonne Hammendorp-Bergman. Voor haar komt een kinderwens in vervulling: "Ik heb

altijd al in het theater willen zijn, maar mijn opleiding heeft dat onmogelijk gemaakt. Nu is mijn droom uitgekomen."

https://rtvr.nl/_JI4

De video laat zien hoezeer de acteurs genieten van de repetitie (Nederlands).

Rollator als danspartner

In deze video vertellen deelnemers van een rollator-dansles over de positieve effecten van hun hobby: www.youtube.com/watch?v=_dyle8zJeD4 (alleen in het Duits)

INITIATIEVEN ten tijde van Covid-19

Het seniorenontmoetingscentrum Haltestelle gaat online

Het ontmoetingscentrum heeft een videokanaal geopend op Vimeo. Omdat de vele activiteiten van het centrum op dit moment niet te bezoeken zijn, worden ze via het videokanaal in de huiskamer gebracht. Het is de bedoeling dat er een videoclip komt voor elk project dat *Haltestelle* aanbiedt. <https://vimeo.com/haltestelle>

WIJ & corona

Hoe gaan Nederlandse ouderen om met de coronacrisis? Hoe ervaren Nederlandse senioren de coronacrisis? Hoe is hun leven veranderd, waar maken ze zich zorgen over, wat geeft hen hoop en troost, hoe brengen ze de dag door? Onder de naam *Wij & corona* bieden initiatiefnemers *Leyden Academy on Vitality and Aging* en de *GetOud* foundation een platform voor senioren om hun verhaal te vertellen en elkaar te inspireren. www.wijencorona.nl (Nederlands)

Zingende senioren

Bewoners van een verpleeghuis in Jena willen hun dagelijkse gezang niet missen, dus ontmoeten ze elkaar in de gang voor hun deuren en zingen ze samen. Een andere bewoner begeleidt de zangers

op het toetsenbord. Geniet van het luisteren en kijken: www.youtube.com/watch?v=bwi_R916un0 (alleen in het Duits)

FaltenrockFM

Hoe houd je het hoofd koel in moeilijke tijden? Ouderen delen adviezen over hoe ze de tijd die ze thuis doorbrengen productiever kunnen maken.

FalterockFM: www.facebook.com/pg/faltenrockfm/community/ (podcast alleen in het Duits)

Nonna's suggesties over het Coronavirus

(Italiaans met Engelse ondertiteling): www.youtube.com/watch?v=Ey08XMOisiw

Telebakkie! Telefonisch koffie-uurtje

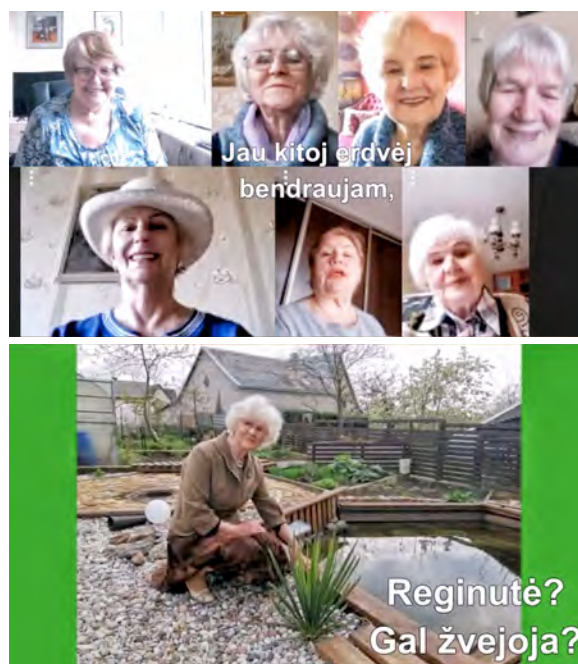
Veel alleenstaande ouderen hadden hun wekelijkse koffie-uurtje, hun dagelijkse activiteiten of andere gezellige bijeenkomsten ... totdat Corona kwam. Daar zit je dan, alleen in je huis. Gelukkig is er *Telebakkie!*, een telefonisch koffie-uurtje voor max. zes personen. *Telebakkie!* is getest samen met bewoners van wooncomplex *Mazesteyn* in de wijk Esch in Rotterdam. Het enige wat je nodig hebt is één initiatiefnemer met een smartphone,

andere deelnemers kunnen een gewone telefoon gebruiken als ze geen smartphone hebben. En heel belangrijk: een kopje koffie met wat lekkers bij de hand. <https://youtu.be/mPZR31AODbw> (Alleen in het Nederlands)

Kaunas Universiteit van de Derde Leeftijd, Rubriek 'Collage van gedachten'

Kaunas Universiteit van de Derde Leeftijd (Kaunas U3A) moest de plannen voor de uitvoering van het academisch jaar wijzigen vanwege het coronavirus. Om relaties tussen leden te onderhouden, werd de rubriek 'Collage van gedachten' geïntroduceerd op de Facebookpagina van Kaunas U3A. Leden werden uitgenodigd om hun ideeën te delen over: "Wat betekent U3A voor u?" Sinds april 2020 worden bijna dagelijks verschillende aankondigingen geplaatst. Vóór Covid-19 werd Facebook voornamelijk gebruikt voor het delen van informatie over U3A-activiteiten. Facebook wordt nu echter gebruikt als plaats voor communicatie en vergaderingen. Leiders van Kaunas U3A presenteerden virtuele recensies van het academiejaar 2019-2020, leden delen hun gedachten en foto's van hun dagelijks leven. Omdat de Faculteit Theater en Muziek hun jaarlijkse liveoptreden niet kan geven, hebben

ze ook verschillende video's gemaakt en op Facebook gepresenteerd. De nieuwste video *Reginutė? Gal žvejoja?* werd gepresenteerd als een virtuele voorstelling. Alle video's en berichten zijn beschikbaar op de Facebook-pagina van Kaunas U3A: www.facebook.com/TAUKAUNAS/

"We communiceren al in een andere ruimte.", "Reginutė? Misschien vissen?"

DANKBETUIGING

Onze speciale dank gaat uit naar alle bij ons project betrokken mensen en organisaties die zich hebben verbonden aan het idee van *invisible talents*, die deelnamen aan onze activiteiten en die ons ondersteunden bij het verder ontwikkelen van onze aanpak. Zonder al deze mensen zou het niet mogelijk zijn geweest om het *invisible talents* project tot uitvoering te brengen en er zichtbaarheid aan te geven.

De volgende mensen en organisaties hebben actief bijgedragen aan het *invisible talents* project:

In Oostenrijk

- ☐ KATHOLISCHES BILDUNGSWERK KÄRNTEN, MITTEN IM LEBEN-GRUPPEN
- ☐ VEREIN GESUNDHEITSLAND KÄRNTEN
- ☐ DORFSERVICE – VEREIN ZUR FÖRDERUNG VON SOZIALKAPITAL

In Duitsland

- ☐ SENIOR*INNENBERATUNG MAINTAL
- ☐ DRK SENIORENZENTRUM IN MAINTAL-BISCHOFSSHEIM
- ☐ BEGEGNUNGSZENTRUM HALTESTELLE IN LANGEN
- ☐ SENIORENBÜRO WINKELSMÜHLE IN DREIEICH
- ☐ STADTTEILBERATUNGSSTELLE UND OFFENER TREFF QUARTIER IV IN NEU-ISENBURG
- ☐ STADTTEILBERATUNGSSTELLE UND OFFENER TREFF FREIHERR-VOM-STEIN STRASSE IN NEU-ISENBURG

Bezoek onze website *invisible-talents.eu*

In Italië

- ☐ ROME VIA IBERIA 71 AND FABIO DI LORENZO ELDERLY SOCIAL CENTRES.
- ☐ THE SBILANCIAMOCI! CAMPAIGN.
- ☐ LEGAMBIENTE
- ☐ WWF ITALY

In Litouwen

- ☐ KAUNAS HOUSE OF GENERATIONS
- ☐ PUBLIC HOUSE OF KAUNAS
- ☐ PANEMUNE SOCIAL CARE HOUSE
- ☐ KAUNAS CITY SOCIAL SERVICES CENTER
- ☐ KAUNAS UNIVERSITY OF THE THIRD AGE

In Nederland

- ☐ DEELNEMERS DE DROOMFABRIEK, SWEET 70, MODESTRAAT
- ☐ FOTOGRAAF EN SENIORENCOACH CARO BONINK
- ☐ STUDENTEN EN BEGELEIDERS HOGESCHOOL FONTYS (EINDHOVEN), TOEGEPASTE GERONTOLOGIE
- ☐ STUDENTEN EN BEGELEIDERS HOGESCHOOL WINDESHEIM (ZWOLLE), TOEGEPASTE GERONTOLOGIE EN VERPLEEGKUNDE
- ☐ SAAM WELZIJN DALFSEN, WIJ-BREDA

ONS PARTNERSCHAP

De volgende auteurs hebben een bijdrage geleverd aan deze publicatie:

Europese Coördinatie & Implementatie in Oostenrijk

queraum. cultural and social research
Anita Rappauer & Michael Stadler-Vida
rappauer@queraum.org
www.queraum.org

Duitsland

ISIS Sozialforschung · Sozialplanung · Politikberatung
Karin Stiehr & Lamia Chérif
stiehr@isis-sozialforschung.de
cherif@isis-sozialforschung.de
www.isis-sozialforschung.de

Italië

Lunaria
Angela Pagano & Sergio Andreis
andreis@lunaria.org
www.lunaria.org

Nederland

Stichting Bij de Tijd
Laura Christ & Kees Penninx
laura.christ@xs4all.nl
info@activage.nl
www.stichtingbijdetijd.nl

Litouwen

Department of Social Work, Faculty of Social Sciences, Vytautas Magnus University
Rasa Naujaniene & Lina Danuseviciene
rasa.naujaniene@vdu.lt
lina.danuseviciene@vdu.lt
www.vdu.lt

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Medegefinancierd door het Erasmus+ Programma van de Europese Unie. De steun van de Europese Commissie voor de productie van deze publicatie houdt geen goedkeuring van de inhoud in. De inhoud geeft de standpunten van de auteur(s) weer en de Commissie kan niet aansprakelijk worden gesteld voor het gebruik dat eventueel wordt gemaakt van de daarin opgenomen informatie.

Het project wordt ondersteund door AGE
Platform Europe: www.age-platform.eu

Zelfstandige Uitgave

Deze brochure is ontwikkeld binnen het Erasmus+ project **invisible talents**. De maatschappelijke bijdrage van 80-plussers stimuleren en zichtbaar maken. K2 – Kernactie: Samenwerking met het oog op innovatie en de uitwisseling van goede praktijken. Strategisch partnerschap voor volwassenenonderwijs. Projectwebsite: www.invisible-talents.eu

Gepubliceerd door: queraum. kultur- und sozialforschung
Engelse redacteur: Siobhán Denham
Nederlandse vertaling: Dao de Lang (student), Laura Christ
Design: Verena Blöchl
Foto's: sol haring film, Caro Bonink, Herman Brand, Kaunas University of the Third Age, project partners

invisible-
talents.eu